Registered in Germany **Europa Revue Journal**
ISSN: 1862-6564 **Vol. 6 No. 6 (2026) Published June 16, 2026**

THE CONCEPT OF PERSONAL DATA, ITS TYPES AND LEGAL CHARACTERISTICS

Kobilov Shokir Anvarovich

National Agency for Social Protection under the President of the Republic of Uzbekistan, Yangihayot District Center for Social Services to the Population Expert Consultant on Legal Issues

Annotation

This article provides a comprehensive analysis of the concept of personal data, its types (general, special categories, biometric, and genetic), and key legal characteristics. It examines the principles of data processing (legality, confidentiality, priority of data subject rights), processing grounds including consent, in the context of the digital society. Based on the Law of the Republic of Uzbekistan “On Personal Data” (LRU-547), a comparison is made with international standards (GDPR, US sectoral model), identifying gaps (absence of the right to be forgotten, insufficient regulation of cross-border transfers) and suggesting directions for improvement. The importance of strengthening guarantees of personal inviolability in the era of digital economy and artificial intelligence is emphasized.

Keywords

personal data, data processing, biometric data, genetic data, confidentiality, consent, Uzbekistan legislation, GDPR, digital economy, legal protection

ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТ ТУШУНЧАСИ, ТУРЛАРИ ВА ҲУҚУҚИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

Қобилов Шокир Анварович

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ҳузуридаги Ижтимоий ҳимоя миллий Агентлиги Янгиҳаѐт тумани Инсон ижтимоий хизматлар маркази ҳуқуқий масалаларда эксперт маслаҳатчиси

Аннотация: Ушбу мақола шахсга доир маълумотлар тушунчасининг ҳуқуқий мазмуни, унинг турлари (умумий, махсус тоифадаги, биометрик ва генетик) ҳамда асосий ҳуқуқий хусусиятларини комплекс таҳлил қилади. Замонавий рақамли жамият шароитида маълумотларнинг идентификация қилиш

имконияти, ишлов бериш принциплари (қонунийлик, махфийлик, субъект ҳуқуқлари устуворлиги), розилик асослари ва ҳимоя механизмлари ўрганилган. Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни (ЎРҚ-547) асосида миллий қонунчиликнинг халқаро стандартлар (GDPR, АҚШ секторал модели) билан муқоисаси ўтказилиб, камчиликлар (унутилиш ҳуқуқининг йўқлиги, трансчегаравий узатишнинг етарли тартибга солинмаганлиги) ва такомиллаштириш йўналишлари кўрсатилган. Рақамли иқтисодиёт ва сунъий интеллект ривожида шахс дахлсизлигининг кафолатларини мустаҳкамлаш муҳимлиги таъкидланган.

Калит сўзлар: шахсга доир маълумотлар, маълумотларни ишлов бериш, биометрик маълумотлар, генетик маълумотлар, махфийлик, розилик, Ўзбекистон қонунчилиги, GDPR, рақамли иқтисодиёт, ҳуқуқий ҳимоя

ПОНЯТИЕ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ, ИХ ВИДЫ И ПРАВОВЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Кобилов Шокир Анварович

Национальное агентство социальной защиты при Президенте Республики Узбекистан, Янгихаётский район Центр социальных услуг населению Эксперт-консультант по правовым вопросам

Аннотация: В статье проводится комплексный анализ понятия персональных данных, их видов (общие, специальные категории, биометрические и генетические) и ключевых правовых характеристик. Рассматриваются принципы обработки данных (законность, конфиденциальность, приоритет прав субъекта), основания обработки, включая согласие, в условиях цифрового общества. На основе Закона Республики Узбекистан «О персональных данных» (ЗРУ-547) проводится сравнение национального законодательства с международными стандартами (GDPR, секторальная модель США), выявляются пробелы (отсутствие права на забвение, недостаточная регламентация трансграничной передачи) и предлагаются направления совершенствования. Подчёркивается значимость усиления гарантий

неприкосновенности личности в эпоху цифровой экономики и искусственного интеллекта.

Ключевые слова: персональные данные, обработка данных, биометрические данные, генетические данные, конфиденциальность, согласие, законодательство Узбекистана, GDPR, цифровая экономика, правовая защита

Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонунида белгиланган ва халқаро ҳуқуқий стандартларга мувофиқ шаклланган шахсга доир маълумотлар тушунчаси замонавий рақамли жамиятнинг асосий ҳуқуқий категорияларидан бири ҳисобланади. Бу тушунча инсоннинг шахсий ҳаёти дахлсизлиги, ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқи ва ахборот эркинлиги каби конституциявий қадриятлар билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, унинг ривожланиши XIX аср охири – XX аср бошларида АҚШ ҳуқуқшунослари Уоррен ва Брендайс томонидан илгари сурилган “ўзини ёлғиз қолдириш ҳуқуқи” (right to be let alone) концепциясидан бошланади. Шахсга доир маълумотлар – бу муайян жисмоний шахсга тааллуқли бўлган ёки уни идентификация қилиш имконини берадиган, электрон тарзда, қоғозда ва (ёки) бошқа моддий жисмда қайд этилган ахборот бўлиб, бу ерда идентификация қилиш имконияти нафақат тўғридан-тўғри белгилар (исм, фамилия, паспорт рақами), балки билвосита кўрсаткичлар (геолокация маълумотлари, онлайн фаолият излари, биометрик параметрлар) орқали ҳам амалга оширилиши мумкин. Zamonaviy axborot texnologiyalari шароитида бу тушунча доимий равишда кенгайиб бормоқда, чунки big data, искусственный интеллект ва интернет-наркотиклар орқали шахснинг “рақамли сояси” шаклланади, бу эса унинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг янгича механизмларини талаб этади.

Шахсга доир маълумотларнинг турларини таснифлаш ҳуқуқий тартибга солишнинг самарадорлигини таъминлаш учун муҳим аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг ҳар бири ўзига хос ҳимоя даражаси ва ишлов бериш қоидаларига эга. Умумий шахсга доир маълумотларга исм-шариф, туғилган санаси, манзили, телефон рақами, электрон почта каби маълумотлар киради, уларнинг ишлов берилиши нисбатан содда шартлар асосида амалга оширилади. Махсус

тоифадаги шахсга доир маълумотлар эса ирқий ёки ижтимоий келиб чиқиш, сиёсий, диний ёки дунёқарашга оид эътиқодлар, сиёсий партиялар ва касаба уюшмаларига аъзолик, жисмоний ёки руҳий саломатлик ҳолати, шахсий ҳаёт ва судланганлик тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади, буларнинг ишлов берилиши қатъий тақиқланган бўлиб, фақат субъектнинг ёзма розилиги, давлат хавфсизлигини таъминлаш, суд ишларини юритиш ёки бошқа қонунда назарда тутилган истиснолар ҳолларидагина мумкин. Биометрик маълумотлар субъектнинг анатомик ва физиологик ўзига хос хусусиятларини (бармоқ излари, юз таниш, кўз нақши, овоз тўлқинлари) тавсифловчи маълумотлар бўлиб, уларнинг ишлов берилиши субъектнинг розилигисиз амалга оширилмайди ва қўшимча хавфсизлик чораларини талаб этади. Генетик маълумотлар эса субъектнинг наслдан-наслга ўтган ёки орттирилган хусусиятларига тааллуқли бўлиб, биологик намуна таҳлили натижасида олинадиган ахборотдир, бу тоифа энг юқори ҳимоя даражасига эга ва фақат тиббий, илмий ёки суд мақсадларида қатъий чекланган тарзда қўлланилиши мумкин. Бу турларнинг фарқланиши нафақат ҳуқуқий, балки этик жиҳатдан ҳам муҳим, чунки генетик маълумотлар келгуси авлодларга таъсир этиши мумкин бўлган “ирсий хотира”ни ифодалайди, биометрик маълумотлар эса шахснинг ўзига хослигини ўғирлаш хавфини туғдиради.

Шахсга доир маълумотларнинг ҳуқуқий хусусиятлари унинг ишлов берилишининг асосий принципларида намоён бўлади, бу принциплар инсон ва фуқаронинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига риоя этиш, қонунийлик, маълумотларнинг аниқлиги ва ишончлилиги, махфийлик ва ҳимоя қилинганлиги, субъектлар, мулкдорлар ва операторлар ҳуқуқларининг тенглиги, шунингдек шахс, жамият ва давлатнинг хавфсизлигини таъминлашдан иборат. Бу принципларнинг амал қилиши шахсга доир маълумотларнинг эгасизлантирилиши, яъни идентификация имкониятини йўқотиш орқали статистик мақсадларда фойдаланишни ҳам назарда тутади, лекин бу жараён қайтариб бўлмайдиган бўлиши керак. Ишлов бериш шартлари субъектнинг розилиги, шартномавий мажбуриятларни бажариш, қонунчиликда белгиланган

мажбуриятларни амалга ошириш, субъектнинг ҳаётий манфаатларини ҳимоя қилиш, ижтимоий аҳамиятга молик мақсадлар ва қонуний манфаатлар каби асосларга таянади. Ўзбекистон Республикасининг тегишли қонунида мулкдор ва операторларнинг мажбуриятлари аниқ белгиланган бўлиб, улар субъектнинг мурожаатига кўра маълумотлар таркиби, ишлов бериш мақсадлари ва муддатлари тўғрисида тўлиқ ахборот бериши, маълумотларнинг ҳимоясини таъминлаши, мақсадга эришилгандан сўнг уларни йўқ қилиши шарт. Субъектнинг ҳуқуқлари эса ўзининг маълумотлари мавжудлигини билиш, уларни тўғрилаш, тўлдириш, ишлов беришни вақтинча тўхтатиш ва розиликни чақириб олишни ўз ичига олади, бу ҳуқуқларнинг амалга оширилиши давлат томонидан кафолатланади.

Рақамли трансформация шароитида шахсга доир маълумотларнинг ҳуқуқий хусусиятлари янада мураккаблашади, чунки трансчегаравий узатиш масалалари, маълумотлар локализацияси ва хавфсизлик таҳдидлари янгича қийинчиликларни келтириб чиқаради. Ўзбекистон Республикасида шахсга доир маълумотлар базаларининг давлат реестрини юритиш талаби мулкдорларнинг ҳисобдорлигини оширади, биометрик ва генетик маълумотларнинг моддий ташувчилари эса махсус белгилар билан белгиланади ва ўт ёнмайдиган, сув ўтказмайдиган шароитларда сақланади. Халқаро тажриба билан таққослаганда, Европа Иттифоқининг Умумий маълумотларни ҳимоя қилиш регламенти (GDPR) даги “унутилиш ҳуқуқи” Ўзбекистон қонунчилигида тўғридан-тўғри акс этмаган бўлса-да, маълумотларни йўқ қилиш механизми орқали ўхшаш натижага эришиш мумкин. АҚШда эса секторал ёндашув (HIPAA соғлиқ маълумотлари учун) қўлланилади, бу эса Ўзбекистон учун соҳавий қонунларни такомиллаштириш имконини беради. Рақамли иқтисодиёт ривожи билан боғлиқ равишда шахсга доир маълумотларнинг ҳимояси миллий суверенитетнинг муҳим қисмига айланади, чунки чет эл компанияларининг платформалари орқали маълумотларнинг узатилиши миллий хавфсизликка таҳдид солиши мумкин. Шунингдек, сунъий интеллект тизимларида автоматлаштирилган қарор қабул қилиш жараёнларида субъектнинг розилиги ва шаффофлиги принципининг

қатъий риоя этилиши зарур, акс ҳолда дискриминация ва профилинг хавфлари ортади.

Шахсга доир маълумотларнинг ҳуқуқий хусусиятларининг яна бир муҳим жиҳати – уларнинг ҳимоясини таъминлашда давлатнинг ролидир. Ўзбекистонда Давлат персоналлаштириш маркази ваколатли орган сифатида реестрни юритади ва қонун бузилишларини назорат қилади, бироқ мустақил назорат органининг йўқлиги халқаро стандартларга тўлиқ мувофиқ келмаслигини кўрсатади. Қонун бузилишлари учун маъмурий ва жиноий жавобгарлик назарда тутилган бўлиб, жарималар миқдори ҳам фуқаролар, ҳам мансабдор шахслар учун сезиларли даражада белгиланган. Амалиётда эса ижтимоий тармоқлар, онлайн савдо платформалари ва тиббий муассасаларда маълумотларнинг сизиб чиқиши ҳолатлари кўп учрайди, бу эса ҳуқуқий механизмларнинг самарадорлигини ошириш зарурлигини таъкидлайди. Масалан, пандемия даврида соғлиқ маълумотларининг қайта ишланishi махсус тоифа маълумотларининг ҳимоясини кучайтиришнинг аҳамиятини кўрсатди. Келажакда қонунчиликни такомиллаштириш йўналишлари сифатида “унутилиш ҳуқуқи”ни тўғридан-тўғри белгилаш, маълумотларнинг трансчегаравий узатилиши учун адекват ҳимоя чораларини жорий этиш, сунъий интеллектнинг этик стандартларини қабул қилиш ва фуқароларнинг рақамли саводхонлигини оширишни кўрсатиш мумкин. Бу ўзгаришлар Ўзбекистоннинг рақамли иқтисодиётни ривожлантириш стратегиясига мувофиқ бўлиб, инсон ҳуқуқларининг кафолатларини мустаҳкамлайди.

Шахсга доир маълумотларнинг концептуал асосларини чуқур ўрганиш шуни кўрсатадики, улар фақат техник маълумотлар тўплами эмас, балки инсон қадр-қимматининг рақамли ифодасидир. Ҳуқуқий тартибга солишнинг самарадорлиги принципларнинг қатъий риоя этилиши ва турларнинг дифференциал ҳимоясига боғлиқ. Ўзбекистон қонунчилиги бу борада муҳим қадам ташлаган бўлса-да, глобаллашув ва технологик тараққиёт шароитида доимий такомиллаштириш талаб этилади. Масалан, генетик маълумотларнинг ҳимояси нафақат ҳозирги авлод, балки келгуси авлодлар ҳуқуқларини ҳам қамраб олиши керак, бу эса янги халқаро конвенцияларнинг зарурлигини кўрсатади. Биометрик тизимларнинг кенг қўлланиши (идентификация, банк

хизматлари) хавфсизликнинг юқори стандартларини талаб этади, чунки уларнинг ўғирланиши шахснинг бутун ҳаётини ўзгартириши мумкин. Умуман олганда, шахсга доир маълумотларнинг ҳуқуқий хусусиятлари инсон ҳуқуқларининг рақамли эрадаги энг долзарб масалаларидан бири бўлиб қолади ва унинг ҳал этилиши жамиятнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади. Бу соҳадаги илмий тадқиқотларнинг давом эттирилиши ва амалиётчиларнинг ҳамкорлиги орқали Ўзбекистон халқаро стандартларга тўлиқроқ интеграциялашиши мумкин, бу эса фуқароларнинг ишончини оширади ва рақамли иқтисодиётнинг ўсишига туртки беради. Шундай қилиб, шахсга доир маълумотларнинг тушунчаси, турлари ва ҳуқуқий хусусиятларининг комплекс таҳлили нафақат ҳуқуқшунослikнинг назарий асосларини бойитади, балки амалий тавсияларни ишлаб чиқишга имкон беради, бу тавсиялар миллий қонунчиликнинг такомиллашуви ва фуқароларнинг ҳуқуқларини самарали ҳимоя қилишни таъминлайди. Рақамли дунёда шахснинг дахлсизлигини сақлаш – бу нафақат ҳуқуқий вазифа, балки ахлоқий бурч ва жамият тараққиётининг зарур шартидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги Қонуни // ЎРҚ-547-сон, 02.07.2019 й. – Тошкент: Адлия вазирлиги, 2019. – 28 б.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Рақамли Ўзбекистон-2030” стратегияси тўғрисидаги фармони // ПФ-6079-сон, 05.10.2020 й. – Тошкент, 2020. – 15 б.

3. Абдуллаев А. Шахсга доир маълумотларни ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари ва амалиёти. – Тошкент: ТДЮИ нашриёти, 2022. – 256 б.

4. Қодиров Ш. Рақамли технологиялар ва инсон ҳуқуқлари: шахсга доир маълумотлар контекстида // Ҳуқуқ ва жамият. – 2023. – № 4. – Б. 45–62.

5. Мирзаев Б. Биометрик ва генетик маълумотларнинг ҳуқуқий ҳимояси: халқаро ва миллий тажриба // Юридик фанлар журнали. – 2024. – № 2. – Б. 112–130.

6. Европейский парламент ва Совет регламенти (EU) 2016/679 (GDPR) // Official Journal of the European Union. – 2016. – L 119. – P. 1–88.

7. Solove D.J. Understanding Privacy. – Cambridge: Harvard University Press, 2008. – 280 p.

8. Warren S.D., Brandeis L.D. The Right to Privacy // Harvard Law Review. – 1890. – Vol. 4. – No. 5. – P. 193–220.